Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto V. št. 11.

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni predal 259, Ljubljana
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za vse leto 60 Din,
Posamezne številke 1.50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, 13. marca 1936.

Uprava: Kranj, Strossmajerjev trg štev. 1.
Poštnočekovni račun
Ljubljana štev. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifi.
Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju
Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Današnja inteligenca

(Poizkus avtokritike)

II.

Pomanjkljiva umska izbira.

Vedno slabši in vedno bolj odvisni položaj akademsko izobraženih ljudi v zvezi s tradicionalno privzgojenim njihovim hotenjem, da se socialno uveljavijo z videzom standarda „boljših" ljudi, tako kot njihovi vrstniki — meščanski pridobni krogi, jemlje tudi akademikom intelektualno in moralno kvaliteto inteligence. To stanje pogoršava še današnji princip intelektualne izbire. Da more inteligenca vršiti svoje naloge in da res predstavlja v moralnem in intektualnem oziru cvet naroda, je potrebno, da so njegovi javni in kulturni delavci le iz najboljšega materiala. Če je slovenska duhovščina v preteklosti bila tisti del inteligence, ki je najbolj nesebično in najbolj požrtvovalno služil svojemu narodu, in je iz njegovih vrst izšlo največ velikih javnih delavcev in če še danes skoraj edino ona stoji na mrtvi straži v Julijski krajini in na Koroškem, potem tega ni v zadnji vrsti pripisovati dejstvu, da so se naši duhovni — vsaj do zadnjega časa — skoraj izključno rekrutirali iz sinov zdravih (predvsem moralno zdravih) kmečkih družin in to tisti sinovi, ki so se takoj v ljudski šoli pokazali za najbolj talentirane.

To načelo intelektualne izbere po nadarjenosti so gospodarske in družabne razmere domalega že popolnoma onemogočile. Delavske in večina kmečkih družin ne more več dajati svojih sinov studirat. Tisti kmečki sinovi, ki gredo danes studirat, se ne izbirajo več po nadarjenosti, temveč po premožnosti staršev. Samo še večji kmetje in taki, ki so na pol kmetje, na pol podeželski trgovci, morejo dajati svoje sinove studirat. Mali kmetje in delavci pa sploh ne in če bi imeli še tako nadarjene otroke. Tako se kader naše akademske mladine čedalje bolj rekrutira iz družin podeželskih denarnih veljakov ter meščanskih obrtnikov, trgovcev in uradnikov.

Iz teh krogov pa ne prihajajo samo nadarjeni otroci, temveč iz uradniških družin sploh vse študira, ker bi bilo po meščanski miselnosti sramotno, da bi bil uradnikov sin mizar ali hči šivilja, ampak mora vsako uradniško dete studirati, pa če je še tako zabito. Od obrtnikov in trgovcev jih pa tudi več studira. Tako se zbira na srednjih šolah množica dijakov iz boljših ali vsaj meščanskih hiš, že od mladih nog pomehkuženi in razvajeni. Kar se tiče inteligentnosti, je to prav tako masa, kot katerikoli druga vzeta iz ljudstva, nadarjencev med njmi je le neki odstotek. Ostali se pridrgnejo preko srednješolskih klopi na vseučilišče z mehaničnim delom ali po zaslugi vplivnosti svojih očetov in mater. Na univerzi gre podobno naprej, še tu izdela marsikateri patris honoris causa. In še to: Zahteve, ki jih stavijo šole za učence, se nikdar ne ravnajo po najboljših, temveč po povprečju. Inteligenčno povprečje teh meščanskih studentov, ki morajo v šole po večini ne zaradi svoje nadarjenosti ali veselja do studija, temveč zaradi socialnega položaja svojih staršev, je večji del pod celokupnim narodnim povprečjem. Učna snov in metoda se pa morata ravnati po povprečju. Če bi padlo v nekem razredu več kot polovica učencev, ne bi bili krivi učenci, temveč profesorji in zahteve, ki se stavijo na ubogega studenta. Meščanski očetje in matere imajo poleg tega zveze in sredstva, da dosežejo, da se ubogi otroci ne trpinčijo preveč po šolah. Tako se polagoma kvaliteta srednjih in visokih šol nivelira na tisto mehkužno in plitvo povprečje meščanskih razvajenčkov.

Izobraženi materijal, s katerim poplavljajo vsako leto šole našo domovino, kaže zaradi opisanih prosvetnih razmer in intelektualne izbere po gospodarskih vidikih vedno večjo dekadenco. Od absolviranih akademikov, ki iščejo službe, je mogoče šteti med inteligente morebiti nekaj odstotkov, ostalo pa tvori duševni proletariat. Če in kolikor se inteligence preveč producira, se producira preveč samo tega duševega proletariata, ker prave inteligence noben narod ne more imeti preveč. Ta duševni proletariat je pa narodu samo v škodo. Studije so se ga ravno toliko prijele, da si domišljuje, da nekaj je, da spada med boljše ljudi in da ga je sram prijeti za katerikoli delo. Kjerkoli pa stopi v službo, ki bi bila primerna njegovi diplomi, s svojo omejenostjo in brez čuta za odgovornost delo samo zavira in škoduje. Taki ljudje sami čutijo, da se s svojimi sposobnostmi ne bi nikdar prerili naprej, zato se pririnejo na mesta z zvezami in priporočili, kar gre lahko, ko večina izvira iz vplivnih meščanskih očetov. Če pa teh očetov ni, nudijo tej inteligenci možnost kariere današnje nezdrave politične razmere. Pri narodu najbolj osovražena politična gibanja, ki so prišla do oblasti preko naroda in preko načel demokracije, najdejo pri teh ljudeh najboljšo oporo. S pomočjo „pártije" se tak gospod inteligent bodisi zdravnik, sodnik, profesor itd. prikoplje do službe in odrine z lahkoto bolj sposobnega, bolj pridnega in po čakalni dobi starejšega tovariša, ki se ga še preveč drži stara kranjska poštenost, da se sramuje zagovarjati nemoralno in narodu škodljivo politiko. (Mimogrede rečeno: v tem tiči tudi eden vzrokov, da imamo ravno med „izobraženci" največ izdajalcev in morilcev slovenskega naroda).

Ta inteligenca, ki izhaja večinoma iz meščanskih očetov in podeželskih veljakov, pa tudi nima tiste moralne podlage, ki je inteligenci potrebna. Čustvena povezanost inteligenta z narodnim občestvom kot celoto in tisto istenje lastne osebe s celotnim narodnim občestvom, ki razširja lastni jaz na ves narod, da postanejo posamezniku koristi in usoda celotnega naroda tako pri srcu kot lastni individualni, ta občestvena zavest mora biti ena glavnih lastnosti pravega inteligenta. Če posamezni človek iz mase predvsem misli in skrbi samo za svoje in svoje družine potrebe, je prejel inteligent od narave večjo nadarjenost, od občestva, v katerem živi, pa vzgojo in izobrazbo, ugled in čast in boljši tvarni položaj zato, da vse svoje sile posveti narodu kot celoti. Angleški narod je dosegel svojo veličino na ta način, da vsak posameznik, ne samo inteligent, nikdar ne nastopa kot oseba svojih lastnih koristi, temveč vedno in povsod kot zastopnik angleškega naroda. Poslednji Tommy, ki straži kasarno kje doli v Indiji, vrši svojo službo in se obnaša in nastopa izven službe vedno pod vidikom: Kaj pričakuje Anglija od mene. Narod pa, kjer niti inteligenca te zavesti nima, je obsojen na smrt. Zato bi morala vsakemu bodočemu inteligentu že v zgodnjih letih vcepiti vzgoja, da ne studira zato, da bo udobneje in bolje živel kot masa naroda, temveč zato, da bo nesebično služil svojemu narodu.

Akademiki pa, ki izhajajo iz krogov boljših ljudi, so šli večinoma studirat ne iz notranjega gona, temveč zato, ker spadajo v uradniško ali trgovsko družino. Ne zato, ker čutijo potrebo služiti svojemu narodu, nego zato gredo studirat, ker se jim zdi fizično delo sramotno in ker se jim zdi, da bodo bolj udobno živeli kot doktorji, profesorji in inženirji, kot bi pa čevljarji, mizarji in kovači. Zato njihova občestvena zavest ni nič močnejša kot pri kovačih in čevljarjih, celo narobe: kot potomci boljših družin so se že od mladih nog učili, da so nekaj več in nekaj boljšega v primeri z ostalimi ljudskimi masami, da imajo že neko prirodno pravico do belega kruha in ovratnika ter zlikanih hlač. Že od rojstva se čutijo kot posebna privilegirana kasta, ki ima pravico živeti na račun ljudskih mas. Ta inteligenca, kokolikor sploh je inteligenca in ne duševni proletariat, zato ni inteligenca vsega naroda, temveč le inteligenca meščanske kaste. Intelektualna izbira po premožnosti in socialnem položaju staršev, namesto po talentiranosti ustvarja neke vrste podedljivost inteligenčnih poklicev, ker bodo gospodarske razmere sčasoma via facti ustvarile meščanskim družinam monopol za studiranje otrok. Taka inteligenca je pa že z maternim mlekom vsrkala vase meščansko miselnost udobnega življenja na račun ljudskih mas. Pomehkuženost in razvajenost že od mladih nog dela takega meščanskega inteligenta že od vsega početka nesposobnega, da bi se žrtvoval in nesebično dajal sebe in svoje sposobnosti narodnem občestvu, v katerem živi. Že od mladosti naprej ima na stotine «kulturnih» potreb in želja, o katerih se kmečkemu in delavskemu otroku komaj sanja. Zato je njegovo prizadevanje obrnjeno predvsem na njegovo lastno uspevanje, da si more zadovoljiti čim več potreb in želja. Pri obstoječih gospodarskih razmerah, v katerih živi današnja inteligenca, mu zato ne ostane niti časa niti sredstev, da bi se mogel posvetiti kakemu javnemu delu, ki nič ne donaša.

Če tedaj povzamemo: Obstoječe gospodarske razmere so iz inteligence, ki vztraja pri svojem tradicionalnem prizadevanju po ohranitvi standarda boljših ljudi, napravila kruhoborce, ki so zaposleni izključno samo z lastnim tvarnim uspevanjem in so izgubili možnost, sposobnost in smisel za vsako nesebično javno delo. Te gospodarske razmere so jih nadalje napravile za hlapce raznim mesarjem in prekupčevalcem, ki v današnjih zmešanih časih vodijo lokalno in državno politiko. Iste gospodarske razmere povzročajo, da se intelektualna izbira studirajoče mladine ne vrši po nadarjenosti, temveč po premožnosti in socialnem položaju staršev. Studirati svoje otroke postaja monopol meščanskih krogov in podeželskih denarnih veljakov. Ta inteligenčni naraščaj je pod narodovim povprečjem in se v posledku tega tudi šolstvo nivelira pod to povprečje. Kolikor se preveč producira izobražencev zaradi take intelektualne izbire, spada tu previšek med duševni proletariat, ki je nesposoben za vsako delo in zaradi svoje plitvosti, pomehkuženosti in meščanske kastovske miselnosti tudi moralno nesposoben tvoriti narodovo inteligenco.

Ni čuda torej, da izgublja inteligenca tisti ugled in veljavo, ki jo je imela nekoč. Pravkar opisana intelektualna izbera po premožnosti in socialnem položaju staršev, namesto po nadarjenosti, nivelizacija kvalitete, studij, način in vsebina življenja izobražencev po diplomi, jih napravlja na las podobne svojim meščanskim tovarišem iz pridobitnih poklicev: trgovcem in obrtnikom. Ne samo po zunanjem življenju, nego tudi po notranji vsebini, moralni kvaliteti in duhovni potenci. Če tedaj istimo inteligenco z akademsko izobraženo maso, ne moremo imeti pravega pojma o inteligenci.

Inteligent je tisti, ki ga je narava obdarila nadpovprečno z duhovnimi močmi in ki mu vzgoja ni pokvarila občestvene zavesti in čuta soodgovornosti za usodo naroda, člen katerega je, ki je nadalje s studijami res poglobil svojo duševnost in razširil obzorje in ki se je oprijel takega poklica, ki mu nudi neodvisnost, čas in sredstva, da more svoje duševne spsobnosti naprej razvijati in nesebično javno delati. V današnjih časih pa mora imeti poleg tega še toliko moralne sile, da mu je narodova usoda bolj pri srcu kot pa lastna tvarna raven.

Kdo izmed nas si upa to trditi o sebi?

(Konec)

Josip Stritar

(1836 — 1936)

Dal nam ga je tisti klasični kot slovenske zemlje, ki je rodil tudi Trubarja in Fr. Levstika, okolica Velikih Lašč. V kmečki hiši mu je tekla zibel, v kmečki šoli v Laščah je dobival začetke svoje učenosti, v kmečkem okolju njegove mladosti mu je za vse življenje vtisnila v dušo romantični ideal ženske sosedova Rejenka.

L. 1848 je stopil v ljubljansko gimnazijo. Bil je odličen dijak, a že takrat precej sam svoj. Sošolec Simon Jenko ga označuje takole:

„Da ni od naše baže,
beseda vsaka kaže:
kar bo za tebe belo,
se črno mu bo zdelo."

Svetobolje, ki ga je Stritar pozneje pod tujimi vplivi tako visoko razvil in je tako značilno zanj, je torej prinesel v kali že s seboj z doma. Bilo mu je deloma vrojeno deloma v rani mladosti pridobljeno. Iz te osnove razumemo tudi, zakaj se ni pridružil Vajevcem.

Na Dunaju se je Stritar temeljito oprijel studija klasičnih jezikov. Z njimi si je tudi zaostril čut za klasično obliko v slovstvu. Smisel za lep jezikovni izraz pa si je poplemenitil še s prebiranjem francoske in italijanske literature. Pisal pa ni Stritar v tej dobi še nič, le učil se je in užival lepote svetovnih slovstev. Bil je torej podoben uživalec literarnih lepot kakor svoj čas Matija Čop. A pri tem uživanju si je tako izobrazil umetniški okus in se tako korenito seznanil s tujimi slovstvi, da je od 1866 — 1880 po pravici veljal za najbolj poklicanega slovstvenega sodnika in vodnika pri Slovencih. V občevanju z visoko družbo so postale tudi njegove manire fine, elegantne, salonske. Skratka, bil je po svoji izobrazbi in oliki zapadnjaški svetovljan. To se lepo kaže tudi v njegovih spisih.

Zasluga, da se je Stritar lotil slovenskega pisanja, gre v prvi vrsti Jurčiču. Ko je ta prišel na jésen 1863 na Dunaj, je kmalu spoznal Stritarjevo izredno literarno znanje in tanki okus. Pregovoril ga je za sistematično slovstveno delo: najprej naj se kritično pretrese in izda naša starejša literatura, na njeni osnovi pa naj se zgradi nova. Prvi je bil na vrsti Prešeren, pesnik, na katerega so sedemnajst let po njegovi smrti Slovenci že skoraj pozabili.

Uvod k Jurčičevi in Levstikovi izdaji Prešernovih pesmi je napisal Stritar in v njem začudenim Slovencem tako rekoč šele odkril pesnika. Razčlenil je njegove pesmi po vsebini in obliki tako sijajno, da je Prešeren zažarel v vsej svoji umetniški višini. Stritar je torej ustanovitelj našega prešernoslovja. Njegov uvod je celo najostrejši kritik Levstik imenoval epohalen.

Na Levstikovo prigovarjanje je Stritar nadaljeval svoje kritično delo in polagoma razčistil megleno slovstveno ozračje, v katerem so brlele poulične svetilke, kakor Koseski, Umek, Bilc i. dr. Zmaga kritičnega načela v naši literaturi je druga velika Stritarjeva zasluga.

Ko se je meglà razkadila in je zasijalo svétlo sonce Prešeren, so Jurčič, Levstik in Stritar l. 1868 pokazali Slovencem z almanahom **Mladiko** novo literarno pot v romantični **realizem.** Slovenci so pod Stritarjevim kritičnim peresom tudi dozoreli za prvi čisti estetično-literarni list **Zvon,** ki ga je začel izdajati Stritar 1870. V njem je nadaljeval zlasti vzgojno-literarno delo, ko je učil naš pesniški naraščaj prave pesniške oblike. Zavoljo tipično slovenske ozkosrčnosti in nesramnosti, ki je iz hudobije in zavisti očitala Stritarju in Levstiku narodno izdajstvo, je Stritar ob koncu leta Zvon ustavil ter se zaprl vase. Ko očitki niso ponehali, je v divjem srdu zgrabil za pero in v Dunajskih sonetih neusmiljeno obračunal z vso našo politično in kulturno „mrgolaznijo". Dunajski soneti so poleg Prešernove Nove pisarije najduhovitejša slovenska satira. Z njimi je Stritar zaprl sapo svojim nasprotnikom, a umolknil je za nekaj let tudi sam. Ko se je zopet prebudil iz literarnega sna, je bil ves Boris **Mirán,** ki mu je bilo vodilno geslo v življenju: sloga, mir, ena čreda, en pastir, v literaturi pa: pouk in vzgoja.

V tem smislu je izdajal obnovljeni Zvon (1876 — 1880). Literatura mu ni bila več ponosna gospa kakor 1870, marveč guvernanta. To jasno kaže vodilna povest v Zvonu 1876 Gospod Mirodolski. Zato ni čuda, da se je začela literarna mladina, ki ji je bila taka šolska vzgoja priskutna, obračati po novih smereh in vodnikih. Stritar je prenehal biti njihov vodja in l. 1881 si je ta mladina ustanovila svoje glasilo Ljubljanski Zvon. Tako je Stritarjeva zvezda ugasnila.

Njegovo beletristično delo (pesem, novela, roman) nima niti daleč takšnega pomena kakor njegovi kritično-estetični in satirični spisi. Tukaj je Stritar ves svoj in resnično močan. Njegovo kritično-vzgojno delovanje je vtisnilo dobi od 1866 do 1876 toliko osebno Stritarjevega, da jo po pravici imenujemo **Stritarjevo dobo.** —ič.

Usoda slovenskega kulturnega voda

Na javnem zborovanju Zveze strokovnih klubov tehniške fakultete slovenskega vseučilišča v Ljubljani, ki se je vršilo dne 14. februarja t. l. v dvorani Trgovskega doma, je g. Fakin Boris, stut. ing. chem., orisal in povedal zanimiva in poučna dejstva o obupnih razmerah in težkočah na ljubljanski tehniki. Ker morajo, ali bi vsaj morali problemi studija na slovenski tehniki zanimati najširše plasti slovenskega naroda, prinašamo izčrpno poročilo v celoti.

Ob pregledu borbe za našo univerzo boste videli, da je vse, kar je zahteval naš narod za dvig svojega kulturnega in gospodarskega stanja, pridobil le z lastno močjo, z vsemi tvarnimi žrtvami in večkrat tudi s fizičnim delom.

Če se obračamo danes na slovensko javnost, je ne prosimo niti tvarnih niti fizičnih žrtev, zahtevamo pa razumevanje in vsaj moralno podporo. Vemo, da slovenski narod ne zmore več žrtev, da bi si sam postavljal in širil kulturne naprave, preveč smo izčrpani v prinašanju dobrin za blagor cele države. Zato boste razumeli, da se ne moremo dotakniti le trenutnega stanja cele univerze, studentov tehnike in še posebej poslopja tehnične fakultete, ker s tem je v organski povezanosti celotni socialni in kulturni položaj naroda. Razumeti pa moramo tudi vse okoliščine, v katerih se je razvila naša univerza in še posebej tehnična fakulteta in v katerih se mora prav do danes boriti za svoj obstoj, žal večkrat brez pomoči javnosti, ki se radi neinformiranosti ne more zavedati naših potreb.

To poročilo torej naj vas vsaj na kratko informira o naših vprašanjih.

Ne morem se spuščati v prve začetke višjega šolstva na ozemlju Slovenije, ki segajo tja nazaj v XVII. stoletje, ko so v Ljubljani na jezuitskem kolegiju uvedli filozofski in teološki studij seveda v smislu in uredbi tistega časa niti v dobo, ko so se pojavljale prve skromne želje po naši slovenski univerzi. Naj v kratkih obrisih pokažem le borbo za našo najvišjo kulturno institucijo pa razsulu habsburške monarhije.

Novembra 1918 so slovenski profesorji zdravniki in tehniki ustanovili vseučiliško komisijo. S tem šele začenja stadij resnega prizadevanja za slovensko vseučilišče. Na koliko ovir pa je naletelo to delo že med nami samimi, dokazuje polemiziranje med „Slovenskim narodom" in „Slovencem", ali v novih razmerah sploh še potrebujemo tako institucijo.

Marca 1919 je dobila vseučiliška komisija uradno obvestilo, da je vlada dovolila ustanovitev vseučilišča. Ta vest pa je bila kmalu demantirana. Dr. Ramovš je sestavil spomenico slovenskim poslancem. Društvo inženirjev pa, ki je spoznalo dolgoveznost borbe za celotno univerzo in za kredite sploh, je doseglo, da je deželna vlada že maja odobrila potrebne vsote za otvoritev tehničnih visokošolskih tečajev, ki so se vršili na Obrtni šoli v štirih sobah in v garderobi. To je prvi in le z lastnimi sredstvi dosežen uspeh v borbi za našo univerzo

V tem času pa je zahteva vse slovenske javnosti morala roditi odziv tudi v Belgradu. 9. julija 1919 je po najrazličnejših težavah narodna skupščina sprejela zakon o ustanovitvi univerze v Ljubljani.

Mimogrede naj pri tem, v ilustracijo že takratne naše neenotnosti in neodločnosti, navedem značilna mesta iz govorov naših poslancev, ki so v imenu svojih skupin govorili v narodni skupščni.

Posl. g. Anton Sušnik: „. . . Univerza v Ljubljani nam bo poroštvo, da bo napočil tudi za neodrešene brate nekoč dan osvobojenja, da bo prišel nekoč čas, ko ne bo več ne Srbov, ne Hrvatov, ne Slovencev, ampak samo en narod, en jezik, ena kultura."

Posl. g. dr. Lončar: „. . . Naši veliki možje, kakor Prešeren in Levstik so pravilno pojmovali svojo nalogo med nami, ako so delali na podlagi, ki je bila zgodovinsko dana brez skokov od tradicionalnega slovenstva zavestno v smeri proti jugoslovanstvu. Mi njih potomci ne moremo in ne smemo drugače."

Posl. g. dr. Dinko Puc: „. . . Gospodje, mi smo zahtevali slovensko vseučilišče, dokler smo bili v borbi z Nemci. Danes pa zahtevamo samo vseučilišče Srbov, Hrvatov in Slovencev. Mi nočemo, da bi bila univerza v Ljubljani prežeta s tendenco kakega separatizma, ampak naj bo samo nov kamen v stavbi enotnosti naše države."

Tako smo dobili univerzo v Ljubljani. Nastalo je vprašanje prostorov. Mislili so najprej na topničarsko, potem na domobransko ali pa IV. belgijsko vojašnico. Končno so našli rešitev v današnjem, že vsem znanem stanju.

Težje je bilo s tehnično fakulteto. Naša tehnika se je razvila v zanosu svobode, kot smo jo pojmovali takrat v mladi državi. Zato nosi še danes pečat same požrtvovalnosti, brez zadostnih sredstev, ki bi jih pa bili takrat lahko dosegli, toda le z zahtevo, ne pa s slepim idealizmom v lastni revščini.

Prvi začetki segajo v dobo tehničnih tečajev, ki so se vršili, kakor že rečeno, pod gostaško streho Obrtne šole. Na realki pa so imeli na razpolago za par tedenskih ur risalnico in kemično predavalnico. V tem času je Kranjska hranilnica, katere last je bilo realčno poslopje, dala na razpolago kleti v južnem traktu, kjer se je z domačimi skromnimi sredstvi in lastnim fizičnim delom ustvaril del naših takoimenovanih laboratorijev za kemike.

Že v tem prvem studijskem letu so uvideli popolno nemožnost razvoja, če tehnika ne dobi svojih prostorov. Na visokih mestih so tudi takrat kakor danes kazali malo volje za nas. Priskočili so na pomoč domači tehnični k Osnoval se je gradbeni komite. Z izredno požrtvovalnostjo, ob velikodušni podpori komisije za splošno demobilizacijo, Zveze industrijcev in posameznih domačih mecenov so z osebnimi intervencijami dobili pri domačih podjetjih in zavodih in pri domači industriji podporo, posebno v naturalijah. Stavbišče so dobili od nemškega viteškega reda.

Avgusta 1921 je pričela Stavbna družba graditi poslopje. Pri prevzemanju materiala in pri kontroli dela so v veliki meri pomagali tudi slovenski studentje sami. Mudilo se je precej, kajti v letu 21/22 je bila na Obrtni šoli na razpolago samo še ena soba. Dovršitev zgradbe je bilo treba z vsemi silami pospeševati. Ravno v tem času pa je radi znane inflacije in devalorizacije dinarja izredno narasla cena v gradbeni industriji. Jasno, da so se stroški znatno bolj zvišali, kot se je prvotno računalo. Jeseni 1921 je bilo poslopje delno odprto in tehnična fakulteta se je naselila v njem seveda tudi delno, ker preprosto ni bilo več prostora. Mimogrede naj še povemo, da ta k celotnim stavbenim stroškom tudi kemični in elektrotehnični oddelek prispevala iz lastnih sredstev. Kljub temu in že zaradi zgoraj omenjenega vzroka je imel gradbeni komite 350.000 Din dolga. Iz javnopravnih ozirov se je komite preosnoval v društvo za zgradbo tehnični fakulteti služečih poslopij. Dobrotniki so postali členi. Izvoljeni odbor je prevzel poslopje in vsa finančna bremena v svojo upravo. Po raznih težavah je društvo dolg poplačalo do l. 1927. V letu 26/27 se je zgodilo namreč nekaj velikega izvenrednega. Prvič od ustanovitve tehnike, to se pravi šele po sedmih letih je bila uvrščena prva postavka 300.000 Din v državni proračun za stavbena dela. Čeprav se je naša tehnika kljub skoraj nepremostljivim oviram uspešno razvijala, so ji vendar večkrat grozili z odpravitvijo ali vsaj z okrnjenjem. Pri sestavi državnega proračuna 1922/33 n. pr. je prišlo to vprašanje uradoma v pretres. Od takrat dalje so pri vsaki obravnavi proračuna ponavljali slična modrovanja, tako da so morali zastopniki slovenske univerze s slovenskimi kulturnimi institucijami na vso moč utemeljevati potrebo po neokrnjeni univerzi.

Obupne razmere na tehnični fakulteti, raztreseni na vse strani, so se vedno bolj čutile. Pripravili smo načrte za povečanje provizoričnega poslopja. Začela se je akcija za pridobitev takoim. otroškega doma, ki ga je 1922 začel graditi oddelek za socialno skrbstvo, pa ga ni dovršil radi pomanjkanja kreditov. V začetku je ta akcija zadela na običajno absolutno nerazumevanje. Šele 1927 so dobili rudarji poslopje v začasno uporabo. Za popravila, ki so bilo potrebna, so prispevali zopet domači krogi, tako oblastni odbor, mestna občina in rudarska podjetja. Do jeseni 1927 je bil delno ob običajnih težavah dograjen tudi prizidek na tehniki.

V teh razmerah je ostala tehnika do danes. Raztreseni po kleteh, otroških domovih, deželnem dvorcu in provizoričnih prostorih dajemo Slovenci svoj prispevek k splošnemu tehničnemu napredku. Brez res primernih prostorov za delo, brez potrebnih priprav, v večni borbi za neokrnjenost, si je po svojih predavateljih pridobila naša tehnika sloves, ki nam daje

polno pravico, da lahko zahtevamo nove prostore za tehnično fakulteto in take dotacije, ki bodo odgovarjale znanstvenemu zavodu.

Ta historiat je, kakor vidite poučen, in kdor hoče, lahko iz njega marsikaj jasno razbere. Brez strahu nam pa lahko vsak pritrdi, če ugotovimo: Prepuščeni smo samim sebi. V vsej tej dobi, nad 15 let vzdržujemo skoraj vse z lastnimi sredstvi.

Kmalu po ustanovitvi, ko se je začelo razvijati vsaj približno normalno delo na naši najvišji kulturni instituciji, se je slovenska javnost skoraj popolnoma prenehala zanimati tudi za nadaljni razvoj in vprašanje obstaja v obupnih finančnih razmerah, ki nas zvesto spremljajo že od ustanovitve in se poleg tega z vsakim letom postopoma in sistematično slabšajo.

Dotacije in krediti so vedno manjši, obratno pa stalno naraščajo bremena, ki bodo, če bo šlo tako dalje, revnega slovenskega studenta zadušila.

Začelo se je z zvišanjem vpisne takse od 5.— na 100.— Din. Kmalu nato smo dobili še šolnine v znani regresivni in krivični razdelitvi po neposrednem davku. Pravičnost se najbolj drastično pokaže z naslednjim primerom: Tisti, ki ima 300 — 1000 Din nep. davka, plača za šolnine in vpisnine letno do 277%, kdor pa ima 550.000.— Din nep. davka plača le 6.6%.

Poleg šolnin še posebej plačujemo velikanske laboratorijske takse. Na kemičnem oddelku n. pr. vsak semester do 1400.— Din. K temu še en primer: za org. laboratorij plačamo slovenski kemiki do 1400.— Din, belgrajski le 350.— Din.

Če primerjamo s temi dejstvi socialni ustroj Slovenije in če skušamo najti v tem različne vzročne zveze, vidimo, da te v resnici eksistirajo in vsaj slutimo lahko, kam bo vodila preobremenitev in omejevanje svobodnega akademskega studija.

V Sloveniji je kmetov in delavcev nad 75%, če pogledamo, kdo danes studira na univerzi, povedo številke sledeče: 80% je otrok drž. in privat. uradnikov ter svobodnih poklicev, vštevši pridobitne sloje, a le 20% odpade na sinove kmeta in delavca. Če vzamemo ožji krog, tehniko samo, kjer so bremena največja, je še slabše. Le 12.5% odpade na otroke delavcev in kmetov. 22% slušateljev tehnike se vzdržuje popolnoma ali delno samih. 280.000 družin kmetov in delavcev do 400. 60.000 ostalih stanov pa 1300 studentov.

Zakaj je tako? Zato, ker se danes svobodnemu akademskemu studiju posvete lahko le tisti, ki zmorejo za to potrebne visoke denarne žrtve. Mali človek tega ne more. Saj je okoli 60.000 delavcev brez posla, nad 8.000 delavcev pa ima na mesec le 400—600 Din ali pa še manj plače. Pa naj sin ene teh družin ali pa družine malega kmeta studira n. pr. kemijo. Celo plačo bi moral vzeti očetu, da bi plačal šele prvi obrok na račun lab. takse.

Kako težko občutimo ta vprašanja prav v Sloveniji, pa vidimo iz pregleda plačanih davkov, še posebno pa, če upoštevamo pri tem vse ostale činitelje, ko n. pr. da nad polovico žita uvažamo iz južnih krajev. Ugotoviti moramo precej visoke številke, ki raje vsako leto rastejo, ko padajo, čeprav se veliko govori o davčni razbremenitvi, posebno kmeta in delavca.

Agrarni delavci so plačevali l. 1931 22 milijonov, 1934 le 9 milijonov manj. Kmetje zemljarine l. 1931 30.6 milijonov, 1934 že 31.5 milijonov; delavci l. 1934 40 milijonov, to je največ od vseh stanov.

Neposredni davki so znašali l. 1929 265.2 milijonov, 1934 276 milijonov.

Na Slovenijo pride 8% prebivalstva Jugoslavije, plačuje pa 12% in še več nep. dav. 18% trošarine. 13% taks in 20% banov. doklad.

Nazaj pride letno le okoli 4—5%.

Upamo, da govore številke same dovolj jasno.

Pribijamo pa na tem mestu sledeče: Država ni postavila do danes niti enega univerzitetnega poslopja in tudi ostale izredne dotacije so na naši univerzi najmanjše. Vse kar zahtevamo, hočemo le za svoj denar.

Jasno je, da pri takih pogojih za studiranje na univerzi frekvenca slušateljev, posebno na tehniki, stalno pada. Statistika nam kaže, da se število slušateljev tehnike vsako leto manjša za nekaj %. Od l. 1922 je število slušateljev tehnike letos prvič padlo pod 400, tako da je % razmerje slušateljev teh. fakultete do vseh slušateljev prav vsako leto manjše, saj je padlo od l. 1924 do danes za skoraj 30%.

Vprašujemo slovensko javnost, kam bo to privedlo?

Taka so dejstva, a pri tem pa moramo v zadnjem času vedno pogosteje poslušati modrovanja, da se student preveč bavi z nepotrebnimi stvarmi in premalo z resnim studijem, da je hiperprodukcija itd.

Dokler bo Slovenija potrebna, in to danes je, da se ji zgradi še nešteto cest, železniških prog, mostov, javnih objektov in naprav itd., dokler bo naša industrija povečini še vsa v začetnih fazah kar tudi je, posebno če postavimo primerjavo z drugimi državami in dokler bo v naši državi nad 2000 tujih strokovnjakov inženirjev, ki niti našega državljanstva nimajo in zato po zakonu ne bi smeli imeti služb po naših tovarnah, a jih vendar imajo, ker so pač obenem zaupniki tujega kapitala, in če se bo studij na tehniki še naprej tako sistematično oteževal, toliko časa se ne bojte hiperprodukcije domačih inženirjev.

Ugotavljamo, da takih razmer ne moremo več dopustiti, da bomo z vsemi silami skušali preprečiti vse, kar bi nam jemalo naše osnovne pravice in da so te po vsaj približni enakosti upravičene in osnovane z delom slovenskih tehnikov in z uspehi tega dela, od katerih nekateri odločajo celo na svetovnemu forumu. Prepričani smo, da boste razumeli ta naš klic ne kot izraz destruktivne nezadovoljnosti, temveč le kot naše hotenje k resnemu delu, ki nam bo v teh razmerah kmalu onemogočeno.

Zavedamo se, da bomo le v zdravih razmerah lahko dosegli tisto strokovno znanje, ki bo omogočalo tehnični dvig Slovenije in Jugoslavije, hočemo biti koristen člen svojega naroda, ki nam s težkimi žrtvami skuša omogočiti studij. Zato se obračamo na vas, da v skupni borbi dosežemo vsaj primerne pravice za vse otroke slov. staršev, pa naj bodo trgovci, uradniki, delavci ali kmetje.

Gospodarjenje jugoslovenov v ljubljanski občini

Vsak dan imamo priliko spoznavati zle posledice gospodarjenja jugoslovenskih centralistov, ki so nas učili in nam na debelo prodajali jugoslovenski patriotizem.

Pretekle dni smo zopet imeli priliko, da pogledamo nekoliko za kulise „vzornega gospodarstva" ljubljanske mestne občine, o katerem smo doslej sicer vedeli, da marsikaj ni v redu, vendar nismo vedeli za podrobnosti raznih poslov, ki praznijo blagajne naše mestne občine, na drugi strani pa z velikanskimi dobički polnijo žepe izbrani jugoslovenski gospodi.

Pred nekaj leti je bilo videti, ko da bi se hotele pokazati v zadevi takoimenovanega Siemensovega posojila za razširjenje cestne železnice čudne stvari. Komisija, sestavljena v ta namen, je razglasila našim zučudenim in radovednim meščanom, da je bil emisijski tečaj najetega posojila „primeren". In potem, vse tiho je bilo! Pripominjamo, da mora danes naša mestna občina prispevati prav za to posojilo **težke milijone**, ki znatno obremenjujejo naše mestne proračune. Poučeni gospodje že takrat zaradi zamotanosti tega posla **niso mogli izračunati** niti **donosnosti** tega posojila, kaj šele nepravilnosti, katerih rezultat so bile milijonske razlike, ki so izginile v zaenkrat še neznane žepe.

Videti je, da novi gospodarji na naši mestni občini resno mislijo na ureditev zavoženega občinskega gospodarstva. Zadnji čas je že, da dobimo vsaj nekaj resničnih podatkov.

Odposlancem naših gospodarskih krogov, ki so bili iz večine poprejšnjih občinskih svetovalcev ter hoteli protestirati proti predvidenim novim davščinam, predlaganim po novem občinskem proračunu, je novi predsednik občine natočil nepričakovano čitega vina, ki je moralo biti za nekatere gospode zelo, zelo kislo. Gospodje so menda odšli precej dolgih obrazov — kaj ne, saj so sami pomagali gospodariti v tej znameniti in zlati dobi!

Menda je bilo gospodom povedano tudi to, da mora mestna občina plačati v tekočem proračunskem letu Mestni hranilnici okrog 100.000 dinarjev samo na zamudnih obrestih za neplačane zapadle anuitete. Kako to, saj so prejšnji gospod predsednik, katerega bronasto poprsje, izdelano seveda na račun mestne občine — ki je sedaj baje za spomin kasnejšim rodovom shranjeno v mestnem muzeju. — na občinskih sejah in po časopisju vsemu svetu razglašali, da zidajo moderno šolsko stavbo iz — prihrankov. Kakšna pa je bila ta „finančna" uprava? Kaj je z nekim kreditom, ozir. posojilom Drž. hipotekarne banke za premestitev smodnišnic? Je bil res denar porabljen v druge namene? Za kakšne? Morda za prekmerna potovanja ali pa za blesteče bankete, za katere so bili prejšnji gospodje, po izjavi lastnih pripadnikov, posebni strokovnjaki.

Kaj je z bežigrajsko šolo? Zidanje so pričeli že pred leti ter bi se pouk že moral vršiti?

Kaj je z občinskimi dolgovi? Kakšna je njih prava vrednost?

Kaj je s sokolskim kopališčem, kateremu je mestna občina za kopanje otrok prispevala vsako leto 66.000 Din, dasi se zadnja leta ni kopal niti eden izmed tistih, za katere je občina plačevala prispevke?

Kaj je nadcenitvijo mestne nepremične posesti in inventarja za nad 20 milijonov dinarjev, o katerih se toliko govori?

Vprašanja bi se menda lahko vrstila do nedoglednosti, zato bi bilo prav in potrebno, da novi občinski svet pregleda „zasluge" nekaterih novih „častnih" meščanov, jih stvarno preceni ter izvaja nad temi res častivrednimi gospodi potrebne nasledke. Občinski zastop neke podeželske občine v Sloveniji naj nam bi bil zgled za objektivnejšo oceno zaslug teh samozvancev.

Za prizadeto uradništvo in odločilne činitelje bi bilo pa treba pregledati zakonite določbe o materialni odgovornosti.

Posebno poglavje našega občinskega gospodarstva je pa menda g. Josip Turk, ozir. tvrdka Josip in Rajko Turk, ozir. g. Rajko Turk, in končno „Špedicija Turk," ali kakor se ta navsezadnje pravzaprav imnuje.

Josip Turk je predsednik, bivši starosta, solastnik nekaterih podjetij, posestnik, narodni in kulturni delavec, veljak, mecen, bivši podžupan itd.

Rajko Turk, sin Josipa, je carinski posrednik, veleposestnik in narodni poslanec, bodoči narodni delavec in veljak, financier mestnih podjetij, člen raznih odborov itd.

Oba sta pa odlična jugoslovena in podpornika vseh bratovščin.

Tretje je pa „Špedicija Turk," katere prava lastnica je po zabeležbi v trgovskem registru žena Rajka Turka.

Tu imamo zmes oseb, tvrdk in koristi, vendar pa nastopa v našem občinskem gospodarstvu le kot ena nevidna in mogočna sila z enim samim znanim ciljem, o katerem bo treba še podrobneje govoriti. Oče se izgovarja na sina, sin na očeta ali ženo, žena pa na oba, tako da nihče ne ve s kom ima opravka. Vozila tega koncerna smo imeli priliko opazovati povsod, kjer je imela prejšnja magistratna gospoda le malo besede. Tako n. pr. pri gradnji tramvajske proge, regulaciji Ljubljanice, pri mestni rešilni postaji, pri mestni plinarni, pri mestni elektrarni in vodovodu, pri mestni klavnici, pri mestnih vožnjah itd. Vse to nam dokazujejo zadnje časopisne notice. Zanimivo bi bilo ugotoviti, koliko je mestna občina v zadnjih letih izplačala temu družinskemu kocernu. Ta vzorni patriot se ni bal, ozir. vsaj sramoval v svojih pogodbah z mestnim podjetjem zlatih klavzul, ki so baje po nekem zakonu prepovedane in kaznive, z **občno državnega** — ne samo jugoslovenskega stališča — pa vsaj **nemoralne**, ker škodujejo kreditu našega denarja.

V ilustracijo razmer si pa oglejmo še malo nekatere odstavke „poročila komisije za uradni pregled gospodarstva mestne občine ljubljanske ter njenih naprav in podjetij", sestavljenega na podlagi odloka kralj. banske uprave dravske banovine v Ljubljani z dne 24. maja 1930 II.No. 20.713:

„Vožnje premoga za mestno elektrarno in vodovod je do marca letošnjega leta oskrbovala mestna priprega, od tedaj pa tvrdka Josip in Rajko Turk, kateri so bile oddane te vožnje **brez javnega razpisa.** Pravilno bi bilo seveda, da se te vožnje razpišejo ter oddajo najcenejšemu ponudniku. Nikakor pa ne gre, da se pogoji ponudbe enega reflektanta razodenejo drugemu reflektantu, ki stavi potem drugo nižjo ponudbo in da se pri tem favorizira le eno podjetje na škodo drugih, mestno podjetje pa celo zapostavlja, dasiravno je njegov edini namen, oskrbovati vožnje za mestno občino in njena podjetja. Sedaj je pa dejanski stan tu, da opravlja **boljše in rentabilnejše** vožnje tvrdka **Josip in Rajko Turk,** mestna priprega se pa mora zadovoljiti z manj donosnimi vožnjami, čeprav bi šla, ako bi bila vprašana, tudi pod Turkovo ponudbo. Donos voženj premoga **za elektrarno in vodovod** vrže **letno do Din 250.000.-.** Namesto, da bi se ta denar stekel v **mestno blagajno, gre v prid zasebniku.**

Mestna pristava si je za težke vožnje tudi nabavila močno vprego. Ker se je pa oddala vožnja premoga za elektrarno in vodovod Turku, se mora ta vprega sedaj uporabljati za lažje vožnje, ki so jih doslej opravljali manjši prevozniki z lahko vprego, in ravno zaradi oddaje voženj Turku je velik del njih brez zaslužka pri mestni občini.

Prav tako je mestna pristava nalašč za prevoz premoga preuredila 2 tovorna avtomobila, ki pa po izjavi nadzornika mestne pristave sedaj počivata. Kljub temu, da sta bila na razpolago ta dva tovorna avtomobila mestne pri-

stave, ki sta potrebam zadostovala, je upravni odbor mestne elektrarne kupil od tvrdke Škoda nov avto za prevoz premoga, **ne da bil se prej poučil**, če razpolaga mestna pristava z zadostnimi primernimi vozili.

Direktori **mestne klavnice** je oddal **prevoz ledu tudi brez javnega razpisa.** Mestna pristava je pozvana, naj stavi ponudbo, ponudbo pa je stavila tudi tvrdka Rajko Turk. Čeprav se je glasila Turkova ponudba na Din 260.- za vsak dan vožnje, ponudba mestne pristave pa na Din 200.- se je vožnja oddala prvemu, ker je šel pozneje s svojo ponudbo nižje, t. j. na Din 195.-, mestna pristava pa sploh ni bila vprašana, če more prevzeti vožnje pod enakimi pogoji kot Turk. V pogojih za oddajo razvoza ledu je zahteval direktorij mestne klavnice od mestne pristave med drugim tudi **zaprt** avtomobil, Turk pa raznaša led v **odprtem** avtomobilu. Pod takimi okolnostmi bi bila šla mestna pristava celo pod Turkovo ponudbo.

Edino mestna plinarna je oddajo voženj za leto 1930 javno razpisala. Ponudba tvrdke **Josip in Rajko Turk** se je glasila na Din 150.- za vagon, ponudba mestne pristave **pa na Din 120.-** za vagon. Brž ko pa je zvedel za nižjo ponudbo mestne pristave, je svojo prvotno ponudbo znižal **na Din 118.-** za vagon. Tudi v tem primeru bi bili šla mestna pristava pod Turkovo ponudbo, če bi bila seveda vprašana, tako so se pa vožnje oddale brez njene vednosti Turku.

Vse **carinsko posredniške** posle za mestno občino oskrbuje spedicijsko podjetje **Turk Rajko. Ponudbe drugih carinskih posrednikov se sploh ne upoštevajo,** najsi se glasijo morda **ugodnejše** za mestno občino (prim. izjavo car. posrednika Justa Piščanca). Špedicijsko podjetje Rajko Turk ima svojo pisarno v bivši mitniški hišici pri vhodu v carinarnico proti **letni** najemnini **Din 3.000.-.** Z dopisom z dne 22. aprila 1928 na mestno občino so izjavili carinski posredniki Piščanec, Jovanovič, Zidarič in Strucelj, da se zavežejo za lokale, ki jih ima v najemu spedicijsko podjetje Rajko Turk, plačevati **mesečno Din 2.000, t. j. letno Din 24000.-**, event. udeležiti se licitacije teh lokalov ter jih izlicitirati. Mestna občina pa je odgovorila, da je glede teh prostorov že sklenila pogodbo s tvrdko R. Turk, veljavno do 15. avgusta 1935.

Primeri **izposojevanja denarja** iz uradne blagajne linijskega dohodarstvenega urada na glavnem kolodvoru v Ljubljani. V jeseni leta 1928 je bilo po uslužbencu omejenega urada N. N. naznanjeno, da je načelnik tega urada I. I. **posodil** carin. posred. Rajku Turku iz uradne blagajne Din 10.000. Uvedena preizkava je **resničnost** te ovadbe potrdila."

Ta posojila so bila seveda **brezobrestna,** medtem ko so bila posojila g. Rajka Turka pri mestni plinarni **obrestovana po 8 ozir. 7¾%!** Ni čuda če primanjkuje denarja na vseh koncih!

Po rojstvu znane JRKD, ozir. JNS je moralo biti pa gospodarstvo po jugoslovenskem vzorcu iz prejšnje dobe še vzornejše. Vsekakor bi bili izsledki še bolj zanimivi, saj smo imeli že večkrat priliko spoznati, kako **realen** in **praktičen** je patriotizem naših jugoslovenov, ki nam naj bi bili do nedavnega za — **zgled!**

Sodbo prepuščamo našim čitateljem. Naši novi mestni upravi pa želimo še mnogo uspeha pri tem delu.

Če je Ljubljana danes res **najdražje mesto** v vsej državi, je to zasluga do **nedavnega vladajoče jugoslovenske gospode** in njihove „žlahte", kateri se morajo naši meščani za ta darila zahvaliti **v prvi vrsti.!**

OPAZOVALEC

K prvi obletnici smrti Ivana Vrhovnika

Dne 8. t. m. je minilo leto dni, odkar je prenehalo biti zlato srce Ivana Vrhovnika, zgodovinarja, mecena in ustanovitelja Družbe sv. Cirila in Metoda. Mož je dočakal lepo starost 81 let. S svojo močno osebnostjo je srečno vezal stari in mladi slovenski rod, njegova neomajna vztrajnost v zasledovanju smotrov pa je ustvarila številne in močne vezi, ki jih ne bo mogoče pač nikoli pretrgati. Če bo bodočnost hotela delati v duhu osnovnih človečnostnih pravic in obče človeškega napredka, bo morala tem vezem priznati polno vrednost.

Pesnik S. Gregorčič je nadel pokojniku častno ime „narodnega duhovnika". Kot duhovnik po poklicu je bil Vrhovnik res na svojem mestu, v obrambi slovenskega narodnega duha ter s tem obče človeškega ponosa in gospodarske bodočnosti. V smislu duhovne dediščine za sv. Cirilom in Metodom je gledal v izročilu slovenske književnosti od Trubarja čez Prešerna do Cankarja vztrajno neminljivost, ki jo je treba spričo sodobne demokracije še celo upoštevati. Zato ga je zelo bolelo, če je n. pr. zvedel, da so med našimi šolniki danes ljudje, ki vidijo v velikanu Prešernu le vsakdanjega, pijači vdanega človeka. Iz teh globoko uraščenih korenin je zrastel v njegovem srcu do slovenske tiskane besede tudi nežna ljubezen, ki mora ganiti slehernega, še tako malo pismenega Slovenca.

Vrhovnik se je neutrudno boril za načelo, ki ga priznava ves ostali civilizirani svet tudi še danes, da spada v učni načrt osnovne šole en sam jezik, materinski, v srednji šoli pa da ne sme vladati noben drug učni jezik, oziroma učbenik, razen v materinščini. V ne majhni meri je njegova zasluga, da se je zaradi teh in takšnih pritožb začel spogledovati nad pokojno Avstrijo ves kulturni svet ter naposled spoznal, da takšna, na modernem duhovnem suženjstvu vzdrževana združba narodov nima pravice do obstoja.

Vrhovnikovo staro cirilmetodsko stremljenje poganja torej že danes, leto dni po njegovi smrti, v bajni cvet enotnosti vsega slovenskega naroda. Zato ni čudno, da je bila v Vrhovnikov spomin odkrita na rojstni hiši, na mežniji pri sv. Petru v Ljubljani, plošča že četrti mesec po njegovi smrti. Prosvetitelju slava!

Propadamo!

Kdor napiše kaj o slovenski trgovini in obrti, mora takoj zraven napisati tudi besedo o propadanju. In večjo moč ko ima jugoslovenarska „ideja", večje je propadanje.

Zato je pa tudi mogoč samo en zaključek, ki je edino pravilen: Proč z jugoslovenskim edinstvenim centralizmom, mi Slovenci smo dovolj zreli, da upravljamo sami svoje zadeve in zlasti svoj — denar, že celo pa ne zaupamo belgrajski čaršiji, temu najbolj koruptnemu sloju.

Kajti vedeti moramo in se zavedati, dokler bo trajal centralizem, dokler bo imela jugoslovenska nacionalna čaršija sploh kaj besede v slovenskih stvareh, dokler nimamo popolne finančne samouprave, dotlej ni misliti ne le, da bi se kaj zboljšalo, ampak tudi, da bi se moglo samo propadanje ustaviti.

Saj smo prav nedavno tega brali uradne ugotovitve, da napreduje zaposlenost na jugu, za naš denar seveda, pri nas pa brezposelnost narašča, ker seveda odteka naš denar na jug.

Zato moramo vse svoje misli, vse svoje delo, vse svoje napore posvetiti tej edini rešilni misli: namreč popolni finančni (pa seveda tudi ostali) samoupravi. To je namreč edina rešitev in **druge poti sploh ni!**

To bomo pa dosegli, če bomo složni, trdi, nepopustljivi, če bomo odklanjali sleherni kompromis z najosnovnejšo pravico vsakega svobodnega naroda: da namreč upravlja tudi **slovenski narod svoje** zadeve **sam.**

Dokler pa tega ne dosežemo, pa si zapišimo na vrata slehernega slovenskega doma, zapišimo še zlasti v svoje možgane neusmiljeno geslo iz „Pekla" Dantejeve „Divine commedie": Lasciate ogni speranza . . . Pustite vsako upanje, da bi se drugače moglo kaj in kedaj zboljšati!

Kajti spričo tega brezupnega, strahotnega propadanja našega kulturnega in gospodarskega življenja je človeku nerazumljivo, da sreča še vsak hip našega človeka, ki resno verjame v zboljšanje, četudi mu mora reči zdrava pamet, da niti najskromnejši optimizem ni upravičen pri stvari, ki drči že 18 let hitreje in hitreje navzdol proti prepadu, da torej ni drugega izhoda, ko da o pravem času skočimo z voza jugoslovenskega nacionalizma, pa če si magari tudi pri tem nekoliko pretresemo živce.

Za optimiste, ki bi še zmeraj hoteli upati, da le še kako pojde, da bo morebiti celo nacionalna čaršija odkrila srce za svoje „brate", pa spet nekaj svežih številk:

V zadnjem četrtletju lanskega leta se je prijavilo v Sloveniji na novo trgovinskih obratov 169
odjavilo pa 475
tako da je padlo število samostojnih trgovcev za . . . . . 306.
V istem razdobju se je prijavilo 203 obrtniških obratov, odjavilo pa . 503, torej je natanko . . . . . 300 samostojnih obrtnikov samo v treh mesecih manj, ali z drugimi besedami, spet se je tristo kvalificiranih ljudi moralo uvrstiti v vojsko brezposelnih.

Podobno je pri gostinskih in industrijskih obratih: prvih se je prijavilo 83, odjavilo 118, torej jih je za 28 manj, drugih je bilo prijavljenih troje, odjavljenih pa pet, torej tudi za dvoje manj.

Res, pri teh številkah, ki jih beremo že leta, ki so pri nas v Sloveniji še celo zmeraj večje, medtem ko drugje — tudi v naši državi! — padajo, imamo samo izbirati med obupom ali — razlomom.

Zdrav organizem se bo odločil za poslednjega.

MALI ZAPISKI

Prepovedan tisk.

Državno pravdništvo v Zagrebu je prepovedalo širiti št. 1 in 3 tednika „Istra", ki izhaja v Zagrebu.

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj

Dr. Ivo Štempihar:

Pred 850 dnevi . . .

(Dalje)

Tipanje

Janezov je bilo precej strah pred občinskimi volitvami; zavedali so se, da blamaže ne bi preživeli, najsi so se zanašali na „avtoritete". Zaradi te negotovosti si niso bili takoj na jasnem, katero taktiko naj sprejmejo. Začetkoma so sklenili tipati, kako bi pridobili nasprotnike za skupen nastop na „gospodarskih" seznamih. Njihovo časopisje se je tisti čas odlikovalo z obširnim razmotrivanjem o tem, kako je naša občina daleč od političnih razprtij, kako blizu pa gospodarskim nalogam. V ostalem pa so morali voditelji razčistiti tudi številne, vsakdanje „nesporazume" med zeleno, žolto in belo garnituro. Sprimek kmetijskih, demokratskih in radikalskih ubežnikov ter nacionalnih socialcev je samo z muko predstavljal enotno fasado, javna tajnost je pa bila, da za fasado ni nikdar miru.

Pri naših krajevnih razmerah so bili še bolj nego drugje voljni poiskati sporazuma, kajti na Jesenicah je bila včeraj „narodno-napredna", danes „demokratska", jutri „nacionalna" delegacija v občinskem odboru vedno najbolj klavrna. Pravi boj na Jesenicah sta imeli med seboj samo SLS in marksistično delavstvo, slednje po navadi razklano. Odtod smo razumeli skoraj kot samoumevnost, ko smo sprejeli vabilo krajevne organizacije na skupni sestanek, ki naj bi bil določil sporazumni načrt dela. To vabilo je bilo najprej naslovljeno samo na — delavstvo marksistične smeri, ki pa je že pred tem sklenilo, da nastopi delavstvo s samostojnim seznamom. Brez predsodka za ta sklep smo izjavili, da sprejmemo vabilo, ako ni od sestanka nihče izključen. JNS je — ali s kislim ali s prijaznim obrazom, je vseeno — pristala na naš pogoj in predsodek in povabila tudi predstavnike bivše SLS, med temi tudi dr. Stanovnika. Tako on kot jaz sva pa prišla na Jesenice šele leta 1930 in sva imela občinsko pravico drugje. Kot predstavnika skupin sva bila oba menda že določena vsak v svoji skupini za zasedbo določenega mesta na kandidatnem seznamu, zato sta se opozicionalni delegaciji sporazumeli, da bosta postavili poskusno vprašanje: ali in kdaj bo imenovani občinski odbor rešil vložene prošnje za sprejem v občinsko zvezo. Namenoma sta skupini, katerih člena sva bila, pokazali slabo točko na lastni strani, računaje, da bo ta slaba točka utegnila zavesti povabitelje k poskusu izrabljanja te slabe točke. Zakaj med vloženimi prošnjami sta bili tudi najini.

Na četrtek dne 14. 9. 1933 smo se sestali v županovi sobi: za JNS trije, za SLS trije in za marksiste trije. Voditelj delegacije JNS je zasedel županovo mizo in takoj izjavil, da bi moral biti prisoten tudi župan kot predsednik „sreske" organizacije JNS, ki pa je službeno zadržan in se bo udeležil sestanka po povratku z vlakom ob devetih, zato bo on predsedoval. Prešel je takoj na predmet sestanka, ki da je razgovor o sestavi sporazumnega delovnega načrta za delo na občini, in predlagal da preidemo po proračunu tekočega leta na posamezne točke načrta. Na naši strani je bilo precej novincev — med njimi tudi jaz — vendar smo začutili, da je prizadevanje: dobiti nas z lepimi besedami o skupnem načrtu preko skale, nevarne za JNS: razmerja skupin na skupnem kandidatskem seznamu. Prirodna nezaupnost do predstavnikov JNS je bila pomnožena po odsotnosti formalno glavne osebnosti in po še ne jasni nam naglici, ki je bila očitno zaželena. Hitro sem, domenjen z ostalimi, segel v besedo in sprožil poskusno vprašanje. Trenutek zadrege, ki jo je rešil predsedujoči s spretnim pozivom na odsotnost župana, od katerega je odvisno stališče delegacije JNS k vprašanju. To je bilo korekno in zato smo v pričakovanju županovega prihoda segli v stvar, kakor je bila servirana, seveda s pridržkom, ki se spodobi. Ozračje je postalo nekoliko boljše, manj nezaupno, samo pri svojih tovariših sem opazil nervoznost zaradi prelepe oblike, ki je imela značaj skrivanja pravih namer.